Matematika pro dementy

Fantomas

Únor 2025

Abstrakt

Vypracované otázky z matematiky, tipy a triky a tak

Obsah

1	Výroková logika a množiny	5
2	Mnohočleny, mocniny a odmocniny	10
3	Lomené výrazy	11
4	Lineární rovnice a nerovnice	13
5	Soustavy rovnic a nerovnice	21
6	Kvadratická rovnice a nerovnice	23
7	Lineární funkce a její vlastnosti	23
8	Kvadratická funkce a její vlastnosti	23
9	Mocninná a lomená funkce a její vlastnosti	23
10	Exponenciální a logaritmická funkce	23
11	Goniometrické funkce	23
12	Množiny bodů dané vlastnosti	23
13	Konstrukce trojúhelníků a čtyřúhelníků	23
14	Shodná zobrazení	23
15	Podobná zobrazení	23
16	Pythagorova a Eukleidovy věty	23
17	Trigonometrie obecného trojúhelníku	23
18	Stereometrie – polohové vlastnosti	23
19	Stereometrie – metrické vlastnosti	23
20	Stereometrie – objem a povrch těles	23
21	Analytická geometrie – body a vektory	23
22	Analytická geometrie – přímka a polorovina v E2	23

23 Analytická geometrie – přímka a rovina v E3	2 3
24 Analytická geometrie – kuželosečky	23
25 Kombinatorika	23
26 Pravděpodobnost	23
27 Statistika	23
28 Posloupnosti	23
29 Limita posloupnosti a nekonečná geometrická řada	23
30 Limita a derivace funkce	23

1 Výroková logika a množiny

Množiny

Množinou rozumíme souhrn nějakých objektů (prvků). Zápis $x \in M$ znamená že prvek x náleží množině M. Množinu můžeme určit výčtem prvků, charakteristickou vlastností nebo množinovými operacemi. Rovnost množin znamená, že každý prvek množiny M je prvkem množiny N a současně každý prvek množiny N je prvkem množiny M.

Podmnožina

Množinu M nazýváme podmnožinou množiny N, právě když je každý prvek množiny M prvkem množiny N. Zápis symbolem \subseteq nebo \subset ; $M \subset N$ značí, že M je vlastní podmnožinou množiny N, tedy $M \neq N$; $M \subseteq N$ značí nevlastní podmnožinu, tedy $M \subset N$ nebo M = N.

Charakteristická vlastnost

Zápis $A = \{x \in M; vlastnost\}$, kde každý prvek z množiny M, mající danou vlastnost, patří do množiny A.

Množinové operace

Sjednocení $A \cup B$, je množina všech prvků, patřících alespoň do jedné z množin A, B.

Průnik $A \cap B$, je množina všech prvků, patřících zároveň do obou množin A, B.

Rozdíl $A \setminus B$, je množina všech prvků, patřících do množiny A a **nepatřících** do množiny B.

! Sjednocení i průnik jsou komutativní a asociativní operace.

Doplněk A'_M množiny A v množině M je množina všech prvků množiny M, které nepatří do množiny A $\Rightarrow A'_M = M \setminus A$.

Intervaly

Nechť a, b jsou dvě reálná čísla, že a < b, pak

 $(a,b) = \{x \in \mathbb{R}; a < x < b\}$ je otevřený interval

 $(a,b) = \{x \in \mathbb{R}; a < x \le b\}$ je polootevřený interval

 $\langle a, b \rangle = \{x \in \mathbb{R}; a \le x < b\}$ je polouzavřený interval

 $\langle a,b\rangle = \{x \in \mathbb{R}; a \leq x \leq b\}$ je uzavřený interval

Výroky

Výrokem rozumíme sdělení, o kterém má smysl uvažovat jeho pravdivost. Každý výrok má **pravdivostní hodnotu**, 0 (nepravda) nebo 1 (pravda). **Hypotéza** je výrok jehož pravdivostní hodnotu neznáme.

Výroková formule je tvrzení s proměnou, po dosazení se stane výrokem.

Negace výroku

Negace výroku, "Není pravda, že A", zapisujeme $\neg A$, vždy opačná pravdivostní hodnota.

Logické operátory

Pomocí těchto operátorů tvoříme složené výroky nebo formule. Konjunkce, "A a současně (et) B", zapisujeme $A \wedge B$

A	В	$A \wedge B$
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

Disjunkce, "A nebo (vel) B", zapisujeme $A \vee B$

A	В	$A \lor B$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

Ostrá disjunkce, "Buď A, nebo B", zapisujeme $A \veebar B$

A	В	$A \veebar B$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

Implikace, "Z A plyne B", zapisujeme $A \Rightarrow B$

A	В	$A \Rightarrow B$
0	0	1
0	1	1
1	0	0
1	1	1

Ekvivalence, "A je ekvivalentní s B.", "A právě tehdy, když B.", zapisujeme $A \Leftrightarrow B$

A	В	$A \Leftrightarrow B$
0	0	1
0	1	0
1	0	0
1	1	1

Tautologie

Tautologie je výrok/formule, který je vždy pravdivý. Kontradikce je výrok/formule, který je vždy nepravdivý. Důležité tautologie:

- $\neg(\neg A) \equiv A$
- $\neg (A \Rightarrow B) \equiv A \land \neg B$
- $A \Rightarrow B \equiv \neg B \Rightarrow \neg A$
- $\bullet \neg (A \land B) \equiv \neg A \lor \neg B$
- $A \Rightarrow B \equiv \neg A \lor B$
- $\neg (A \Leftrightarrow B) \equiv A \veebar B$
- $\neg (A \lor B) \equiv \neg A \land \neg B$
- $A \Leftrightarrow B \equiv (A \Rightarrow B) \land (B \Rightarrow A)$
- $\neg (A \veebar B) \equiv A \Leftrightarrow B$

Kvantifikace výrokových formulí

Výroková formule $\varphi(x)$, obsahující proměnnou x, se stane výrokem po kvantifikaci x.

Obecný kvantifikátor \(\forall \), "pro každé, pro všechna, ..."

Malý kvantifikátor ∃, "existuje alespoň jedno, nějaké, ..."

Př.: Formuli $\varphi(x) \sim x > 0$ lze kvantifikovat:

 $(\forall x \in \mathbb{N})x > 0$... Všechna přirozená čísla jsou kladná.

 $(\exists x \in \mathbb{N})x > 0$... Existuje alespoň jedno přirozené číslo větší než 0.

Negace kvantifikátorů

Negace výroku $(\forall x)\varphi(x)$ je výrok $(\exists x)\neg\varphi(x)$. Negace výroku $(\exists x)\varphi(x)$ je výrok $(\forall x)\neg\varphi(x)$.

Věta, definice, důkaz, správné úsudky

Matematická věta je důležité, netriviální a dostatečně obecné tvrzení neboli výrok. Věta obsahuje předpoklad a závěr. Axiom (postulát) je tvrzení, které se předem předpokládá za platné. Definice slouží k zavedení nových pojmů; stanoví nový pojem a určí ho pomocí již stanovených.

Správný úsudek

Správný úsudek je takový, kdy je z pravdivých premis vyvozen pravdivý závěr.

Zákon vyloučení možnosti:

$p \lor q$
$\neg p$
\overline{q}

Zákon odloučení:

$$p \Rightarrow q$$

$$p$$

$$q$$

Zákon nepřímé úvahy:

${\bf Z\'{a}kon\ kontrapozice:}$

$$\begin{array}{c}
p \Rightarrow q \\
\neg q \Rightarrow \neg p
\end{array}$$

2 Mnohočleny, mocniny a odmocniny

Zápis $1 + \sqrt{1,5625 - (\frac{3}{4})^2}$ je **číselný výraz** s hodnotou 2.

Zápis $x^2 + 2xy + 1$ je výraz s proměnnými x, y.

Definiční obor výrazu je množina všech přípustných hodnot proměnné, pro které má výraz smysl.

Výraz $V=x^2+1$ má definiční obor $\mathbb R$

Výraz $V = \frac{1}{y}$ má smysl pro nenulové hodnoty y

 $\Rightarrow D_V: y \in \mathbb{R} \setminus \{0\} \text{ nebo } D_V = (-\infty, 0) \cup (0, +\infty)$

Mnohočleny

Mnohočlen (polynom) s jednou proměnnou je výraz $a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + ... + a_1 x^1 + a_0$, kde n je stupeň mnohočlenu.

 $a_1x + a_0$, resp. ax + b je linearní dvojčlen.

 $a_2x^2 + a_1x + a_0$, resp. $ax^2 + bx + c$ je kvadratický trojčlen.

Dělení mnohočlenu mnohočlenem

$$(4x^3 + 3x^2 - 2x - 5) : (x - 1) = 4x^2 + 7x + 5$$
$$4x^3 - 4x^2$$

$$0x^3 + 7x^2 - 2x$$

$$0x^3 + 7x^2 - 7x$$

$$0x^3 + 0x^2 + 5x - 5$$

$$0x^3 + 0x^2 + 5x - 5$$

$$0x^3 + 0x^2 + 0x - 0$$

pozn. zbytek stejně jako u číselného dělení

Umocňování

- $\bullet \ (AB)^n = A^n B^n$
- $(A+B)^2 = A^2 + 2AB + B^2$
- $(A-B)^2 = A^2 2AB + B^2$

$$(A+B)^3 = A^3 + 3A^2B + 3AB^2 + B^3$$

•
$$(A-B)^3 = A^3 - 3A^2B + 3AB^2 - B^3$$

•
$$A^2 - B^2 = (A - B)(A + B)$$

•
$$A^3 - B^3 = (A - B)(A^2 + AB + B^2)$$

•
$$A^3 + B^3 = (A+B)(A^2 - AB + B^2)$$

•
$$(-A+B)^2 = (A-B)^2$$

•
$$(-A - B)^2 = (A + B)^2$$

•
$$(A+B)^n = \sum \binom{n}{k} a^{n-k} b^k$$

3 Lomené výrazy

Rozšiřování a krácení lomených výrazů

Rozšířit lomený výraz znamená vynásobit čitatele i jmenovatele stejným číslem.

$$\frac{x}{x+2} = \frac{x(x-2)}{(x+2)(x-2)} = \frac{x^2 - 2x}{x^2 - 4}$$

Krátit lomený výraz znamená vydělit čitatele i jmenovatele stejným číslem.

$$\frac{a^2bc^3}{abc^2} = \frac{a^2bc^3:abc}{abc^2:abc} = \frac{ac^2}{c} = ac$$

Sčítání a odčítání lomených výrazů

Nejdříve rozložíme všechny jmenovatele na součin, určíme společný jmenovatel jako NSN všech jmenovatelů, každý LV rozšíříme na společný jmenovatel, sečteme a odečteme čitatele, rozložíme čitatele na součin a zkrátíme (je-li to možné) a určíme podmínky.

$$V = \frac{3+2x}{2-x} - \frac{2-3x}{2+x} + \frac{x(16-x)}{x^2-4}$$

$$V = \frac{3+2x}{2-x} - \frac{2-3x}{2+x} + \frac{x(16-x)}{(x+2)(x-2)}$$

$$V = -\frac{(3+2x)(x+2)}{(x-2)(x+2)} - \frac{(2-3x)(x-2)}{(x+2)(x-2)} + \frac{x(16-x)}{(x+2)(x-2)}$$

$$V = \frac{-7x - 6 - 2x^2 - 8x + 4 + 3x^2 + 16x - x^2}{(x-2)(x+2)}$$

$$V = \frac{x-2}{(x-2)(x+2)}$$

$$V = \frac{1}{x+2}$$

Vyjadřování neznámé ze vzorce

Při vyjadřování neznámé ze vzorce využíváme:

- záměna stran vzorce
- vynásobení/vydělení vzorce nenulovým číslem nebo výrazem
- přičtení/odečtení libovolného čísla nebo výrazu
- pokud jsou ve vzorci nezáporné veličiny, pak umocnění nebo odmocnění

Výrazy s mocninami a odmocninami

Pro každá reálná a, b a pro každá reálná r, s platí:

- $\bullet \ a^r \cdot a^s = a^{r+s}$
- \bullet $(a^r)^s = a^{r \cdot s}$
- $\bullet \ \ \frac{a^r}{a^s} = a^{r-s}$
- $(ab)^r = a^r b^r$
- $\bullet \ (\frac{a}{b})^r = \frac{a^r}{b^r}$
- $a^0 = 1, a \neq 0$
- $\bullet \ a^{-r} = \frac{1}{a^r}$
- $\bullet \sqrt[s]{a^r} = a^{\frac{r}{s}}$

4 Lineární rovnice a nerovnice

Lineární rovnice

Lineární rovnice má tvar $ax + b = 0, a \neq 0$. Má jediný kořen $x = -\frac{b}{a}$. Pokud užitím ekvivalentních úprav získáme tvar 0x + b = 0, pak má rovnice nekonečně mnoho řešení (b = 0), nebo nemá řešení $(b \neq 0)$.

Definiční obor rovnice je množina všech přípustných hodnot jejích kořenů; $x_1 \notin D_r \Rightarrow x_1 \notin K$.

Lineární nerovnice

Lineární nerovnice má tvar:

- ax + b < 0
- ax + b > 0
- $ax + b \le 0$
- $ax + b \ge 0$

Pokud lze nerovnici převést na tvar $ax + b \le 0$:

$$b < 0 \Rightarrow K = \mathbb{R} \lor b > 0 \Rightarrow K = \{\}$$

Pokud lze nerovnici převést na tvar $ax + b \ge 0$:

$$b \ge 0 \Rightarrow K = \mathbb{R} \lor b < 0 \Rightarrow K = \{\}$$

Pokud lze nerovnici převést na tvar ax + b < 0:

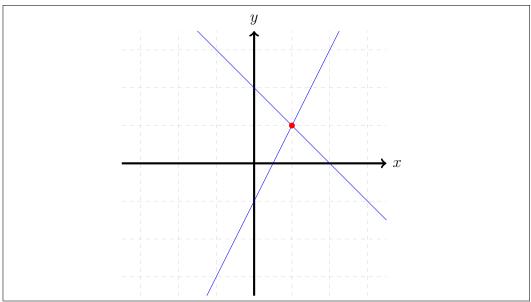
$$b < 0 \Rightarrow K = \mathbb{R} \lor b \ge 0 \Rightarrow K = \{\}$$

Pokud lze nerovnici převést na tvar ax + b > 0:

$$b > 0 \Rightarrow K = \mathbb{R} \lor b \le 0 \Rightarrow K = \{\}$$

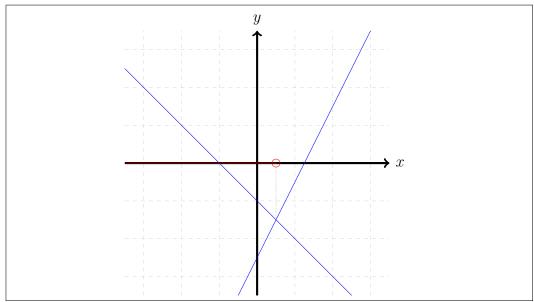
Grafické řešení lineární rovnice a nerovnice

Lineární funkce je funkce s předpisem y = ax + bRovnici převedeme na tvar ax + b = cx + d a budeme uvažovat f(x) = ax + ba g(x) = cx + d, kořen leží v $f(x) \cap g(x)$.

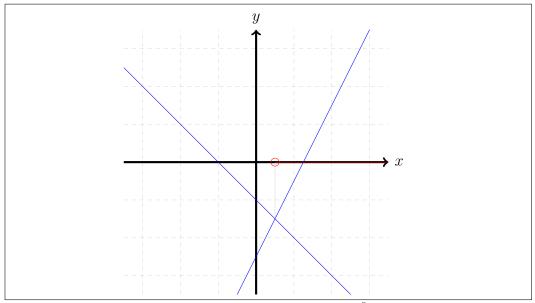

Obrázek 1: 2x-1=2-x

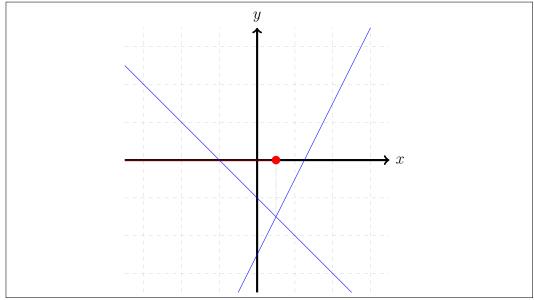
Lineární nerovnici řešíme podobně jako rovnici: převedeme na tvar ax + b = cx + d a budeme uvažovat f(x) = ax + b a g(x) = cx + d, nerovnice mohou mít jeden z tvarů:

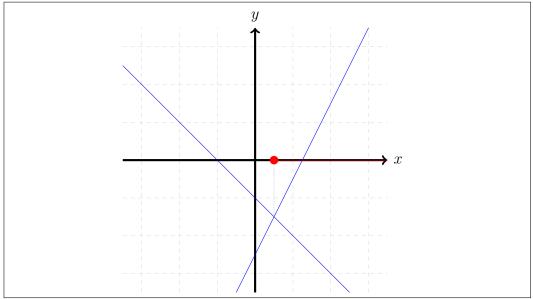
Obrázek 2: $-x - 1 > 2x - \frac{5}{2}$

Obrázek 3: $-x - 1 < 2x - \frac{5}{2}$

Obrázek 4: $-x - 1 \ge 2x - \frac{5}{2}$

Obrázek 5: $-x - 1 \le 2x - \frac{5}{2}$

Rovnice a nerovnice v součinovém tvaru

Při řešení využíváme $ab=0 \Leftrightarrow a=0 \lor b=0.$ Př.:

$$x(x+2) = 0$$
$$x = 0 \lor x = -2$$
$$K = \{-2; 0\}$$

Lze též použít **metodu nulových bodů** Př.:

$$4x^{2} - 6x < 2x$$
$$4x^{2} - 8x < 0$$
$$4x(x - 2) < 0$$
$$NB = \{0, 2\}$$

	$(-\infty;0)$	(0;2)	$(2;+\infty)$
4x	-	+	+
x-2	-	_	+
*	+	-	+

$$K = (0; 2)$$

Rovnice s neznámou ve jmenovateli

Má-li rovnice neznámou ve jmenovateli, je nutné vždy stanovit její definiční obor.

Rovnice v podílovém tvaru

Rovnice v podílovém tvaru má na jedné straně jediný zlomek s neznámou ve jmenovateli a na druhé straně nulu. Po stanovení definičního oboru řešíme rovnici tak, že položíme čitatele rovno nule a řešíme jako lineární rovnici nebo převedením na součinový tvar.

Nerovnice v podílovém tvaru

Nerovnici v podílovém tvaru nesmíme vynásobit společným jmenovatelem, který obsahuje neznámou!

Nerovnici v podílovém tvaru převedeme na podílový tvar a řešíme metodou nulových bodů.

Př.:

$$\frac{2x-1}{x+1} \ge 1$$

$$x \ne -1$$

$$\frac{2x-1}{x+1} - 1 \ge 0$$

$$\frac{2x-1-(x+1)}{x+1} \ge 0$$

$$\frac{x-2}{x+1} \ge 0$$

$$NB = \{-1, 2\}$$

	$(-\infty;-1)$	(-1;2)	$\langle 2; +\infty \rangle$
x-2	-	-	+
x+1	-	+	+
*	+	-	+

$$K=(-\infty;-1)\cup \langle 2;+\infty)$$

Rovnice s absolutní hodnotou

Absolutní hodnota z reálného čísla je definována jako

$$|a| = \begin{cases} a; & a \ge 0 \\ -a; & a < 0 \end{cases}$$

Také platí:

- |a| = |-a|
- $|a| \ge 0$
- $|ab| = |a| \cdot |b|$

$$\bullet \ |\frac{a}{b}| = \frac{|a|}{|b|}$$

Nejprve určíme argumenty všech absolutních hodnot, ze kterých pak získáme nulové body a intervaly (u intervalu vždy ostrá závorka, kromě NB z jmenovatele). Poté vytvoříme tabulku jako v tabulkové metodě. Řešíme s upravenými tvary dle definice. **Ukaždého kořenu musíme ověřit zda leží v intervalu!**

Př.:

	x-3 + 2x = 9				
	$x \in$	$(-\infty;3)$	$\langle 3; +\infty \rangle$		
ſ	x-3	_	+		
Γ	x-3	(x-3)	x-3		

a) b)
$$x \in (-\infty; 3)$$
 $x \in \langle 3; +\infty \rangle$ $-(x-3) + 2x = 9$ $x-3+2x = 9$ $x-3=9$ $x = 6$ $x = 4$ $6 \notin (-\infty; 3)$ $x \in \langle 3; +\infty \rangle$ $x \in \langle 3; +\infty \rangle$

Rovnice má tedy jediný kořen x = 4, tedy $K = \{4\}$.

Rovnici ve tvaru |ax+b|=clze řešit i **rychlejší metodou** bez stanovení intervalů, neboť platí $ax+b=c\vee ax+b=-c$.

I rovnici ve tvaru |ax + b| = |cx + d| lze řešit touto rychlou metodou: $ax + b = cx + d \lor ax + b = -(cx + d)$.

Nerovnice s absolutní hodnotou

Řešíme obdobně jako rovnici s absolutní hodnotou. Z argumentů určíme NB a řešíme nerovnice nahrezené dle definice. Množina řešení je sjednocení množin každého z případů.

$x \in$	$(-\infty;1\rangle$	$\langle 1; +\infty \rangle$
x-1	_	+
x-1	-(x-1)	x-1

a) b)
$$x \in (-\infty, 1) \qquad x \in [1; +\infty) \\ -(x-1) + 3x < 11 \qquad x - 1 + 3x < 11 \\ -x + 1 + 3x < 11 \qquad 4x < 12 \\ x < 5 \qquad x < 3 \\ x \in (-\infty; 5) \qquad x \in (-\infty; 3) \\ K_1 = (-\infty; 1) \cap (-\infty; 5) \qquad K_2 = (-\infty; 3) \cap \langle 1; +\infty \rangle \\ K_1 = (-\infty; 1) \qquad K_2 = \langle 1; 3 \rangle$$

Nerovnice má řešení $K=K_1\cup K_2=(-\infty;3).$

5 Soustavy rovnic a nerovnice

Soustava nerovnic

Soustavu nerovnic s jednou neznámou řešíme vyřešením každé nerovnice zvlášť. Řešením soustavy je $K_1 \cap K_2$. Př.:

$$2x - 5 < 0$$

$$3x + 2 \ge 0$$

$$2x - 5 < 0 \qquad 3x + 2 \ge 0$$

$$2x < 5 \qquad 2x \ge -2$$

$$x < \frac{5}{5} \qquad x \ge -\frac{2}{3}$$

$$K_1 = (-\infty, \frac{5}{2}) \quad K_2 = \langle -\frac{2}{3}, \infty \rangle$$

$$K = K_1 \cap K_2 = \langle -\frac{2}{3}, \frac{5}{2} \rangle$$

Složenou nerovnici ax + b < cx + d < ex + f převedeme na soustavu nerovnic:

$$ax + b < cx + d$$
$$cx + d < ex + f$$

Soustavy rovnic o dvou neznámých

Soustavu dvou rovnic řešíme buď:

- slučovací (sčítací) rovnice vhodně vynásobíme a sečteme
- porovnávací z každé rovnice vyjádříme tutéž neznámou a porovnáme
- dosazovací z jedné rovnice vyjádříme neznámou a dosadíme do druhé

Řešení pomocí inverzních matic

Soustavu m lineárních rovnic o n neznámých ve tvaru

$$a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n = b_1$$

$$a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n = b_2$$

$$\dots$$

$$a_{m1}x_1 + a_{m1}x_2 + \dots + a_{mn}x_n = b_m$$

lze přepsat jako $A \cdot X = B$.

Je-li v soustavě rovnic $A \cdot X = B$ matice B rovna nulové matici, mluvíme o homogenní soustavě rovnic. Matici X nazýváme maticí řešení.

Maticovou rovnici $A \cdot X = B$ řešíme tak, že vynásobíme obě strany zleva vynásobíme maticí A^{-1}

$$\mathbf{A} \cdot \mathbf{X} = \mathbf{B}$$

$$A^{-1} \cdot \mathbf{A} \cdot \mathbf{X} = A^{-1} \cdot \mathbf{B}$$
 nezapomenout že $A^{-1} \cdot A = E$
$$E \cdot \mathbf{X} = A^{-1} \cdot \mathbf{B}$$
 zde platí že $E \cdot X = X$
$$\mathbf{X} = A^{-1} \cdot \mathbf{B}$$

Př.:

$$4x + y = -2$$
$$3x + y = 5$$

$$A \cdot X = B, \text{ kde } A = \begin{pmatrix} 4 & 1 \\ 3 & 1 \end{pmatrix}, B = \begin{pmatrix} -2 \\ 5 \end{pmatrix}.$$
 Určíme inverzní matici $A^{-1} = \begin{pmatrix} 1 & -1 \\ -3 & 4 \end{pmatrix}$ a $X = A^{-1} \cdot B = \begin{pmatrix} 1 & -1 \\ -3 & 4 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} -2 \\ 5 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} -7 \\ 26 \end{pmatrix} \Rightarrow x = -7 \land y = 26$

Pokud rozšíříme matici soustavy na tvar (A|B), pak platí, že (Frobeniova věta) soustava je řešitelná, když h(A) = h(A|B). Pokud h(a) se rovná počtu neznámých, má soustava jediné řešení.

Gaussova eliminační metoda

Grafické řešení soustavy (ne)rovnic o dvou neznámých Soustavy tří rovnic o třech neznámých

- 6 Kvadratická rovnice a nerovnice
- 7 Lineární funkce a její vlastnosti
- 8 Kvadratická funkce a její vlastnosti
- 9 Mocninná a lomená funkce a její vlastnosti
- 10 Exponenciální a logaritmická funkce
- 11 Goniometrické funkce
- 12 Množiny bodů dané vlastnosti
- 13 Konstrukce trojúhelníků a čtyřúhelníků
- 14 Shodná zobrazení
- 15 Podobná zobrazení
- 16 Pythagorova a Eukleidovy věty
- 17 Trigonometrie obecného trojúhelníku
- 18 Stereometrie polohové vlastnosti
- 19 Stereometrie metrické vlastnosti
- 20 Stereometrie objem a povrch těles
- 21 Analytická geometrie body a vektory
- 22 Analytická geometrie přímka a polorovina v E2
- 23 Analytická geometrie přímka a rovina v